ದೇವಾಲಯವಾಸ್ತು ವಿಷಯಾನುಪೂರ್ವೀ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

ಎಂ.ಎನ್. ಪ್ರಭಾಕರ್

ಅಮರ್ತ್ಯಾಶ್ಚೈವ ಮರ್ತ್ಯಾಶ್ಚ ಯತ್ರ ಯತ್ರ ವಸಂತಿ ಹಿ
ತದ್ವಸ್ತ್ವಿತಿ ಮತಂ....—[1]

ಮಯಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಮರ್ತ್ಯ, ಅಮರ್ತ್ಯರು ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವಸ್ತು ಎಂದು ಹೆಸರು. ವಸ್ತು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಭೂಮಿ ಅಥವಾ ವಾಸಿಸುವ ಜಾಗ ಮಾತ್ರ. ವಾಸಿಸುವ ಜಾಗವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದು ವಾಸ್ತು.

ಪ್ರಾಸಾದಾದೀನಿ ವಾಸ್ತೂನಿ ವಸ್ತುತ್ವಾದ್ ವಸ್ತು ಸಂಶ್ರಯಾತ್[2] ಪ್ರಾಸಾದ, ಹರ್ಮ್ಯ, ಸೌಧ, ಗೃಹ ಇತ್ಯಾದಿ ರಚನೆಗಳು ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದು ವಾಸ್ತುಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ, "ವಸಂತಿ ಪ್ರಾಣಿನೋಽತೇತಿ ವಾಸ್ತು ಶಬ್ದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಃ"[3] ಎಂದು ಸಂಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಾಸ್ತು ಎಂದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಕಟ್ಟಡ ರಚನೆಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇರುವುದಕ್ಕೊಂದು ಸೂರು ಎನ್ನುವುದು ಮಾನವನ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಲ್ಲೊಂದೆನಿಸಿದ್ದು, ಮೊದಲಿಗೆ ಆತ ಹೆಬ್ಬಂಡೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಜಾಗವನ್ನಾರಿಸಿದ. ಇದು ವಸ್ತು ಪದದ ಅರ್ಥವಷ್ಟೇ ಆಗಿದೆ. ನಂತರ ಹೆಬ್ಬಂಡೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಂಚ ವಿಶಾಲವಾದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಜಾಗವನ್ನಾರಿಸಿದ. ಇದು ಗುಹೆಯೇ ಮನೆಯ ಮೊದಲ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲವಷ್ಟೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಾಚೀನ ಗುಹೆ ಅಥವಾ ಗವಿಗಳು ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಮಾನವನ ಬದುಕನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಲ್ಲಿ ಇವು ನೆರವಾಗಿವೆ. ತದನಂತರ ಮನೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಲ್ಪನೆ ಗರಿಕೆದರಿದಾಗ ಗುಹೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಮೂಡಿಬಂತು. ನಿಸರ್ಗದ ಮಡಿಲಿನಲ್ಲಿ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ, ವಾಸಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದಾಗ್ಯೂ, ಗುಹೆಗಳಂತಿರುವ ಸುಂದರ ತಾಣಗಳನ್ನಾಯ್ದು, ಗುಹಾಂತರಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ದೇವರಿಗೂ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ. ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳ ಕಥೆಯೇ ಇದು. ಇಂದು ಅಳಿದು ಉಳಿದಿರುವ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆಯೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು.

ಮಂಡನ ಪಟ್ಟುವಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಿತಾಯತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನವು, ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂದು ದೃಢ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

---

1 ಟಿ. ಗಣಪತಿಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಸಂ) : ಮಯಮತ, ತಿರುವನಂತಪುರ, ೧೯೧೯ : ಅಧ್ಯಾಯ ೨, ಶ್ಲೋಕ ೧, ಪು. ೨

2 ಅದೇ, ಅ. ೨, ಶ್ಲೋ. ೩, ಪು. ೩.

3 ಡಿ. ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಮತ್ತು ವಿನಾಯಕ ಗಣೇಶ ಆಪ್ಟೆ (ಸಂ) : ಕಾಶ್ಯಪ ಶಿಲ್ಪ ; ೧೯೨೬ : ನಿವೇದನೆ, ಪು ೧

ಏತದನಿಷ್ಟಿಕ ಮದ್ರುಮ [ಲೋ]
ಹಮಸುಧಂ [ವಿಚಿತ್ರಚಿ]ತ್ತೇನ
ನಿರ್ಮಾಪಿತಂ ನೃಪೇ[ನ] ಬಹ್ಮೇ
ಶ್ವರ ವಿಷ್ಣು ಲಕ್ಷಿತಾಯತನಂ[4]

ಗುಹೆ ಅಥವಾ ಗವಿಗಳು ವಸತಿ ಮೂಲವೆನಿಸಿದ್ದರೂ, ಲಕ್ಷಿತಾಯತನವು ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರವೆನಿಸಿ, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಮರ, ಲೋಹ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಡುವ ಕಟ್ಟಡ ರಚನೆಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ, ನವನವೋನ್ಮೇಷಣೆಯಂತೆ ರಚನೆಗೊಂಡದ್ದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇವಾಲಯಗಳು ಬೆಳೆದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಗುಹಾಂತರ ಆಲಯಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ದೇವಾಲಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಸ್ಥಪತಿ ಅಥವ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗೆ ಯಜಮಾನನಿಂದ ಒದಗಿದ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ಬಹುಮುಖ್ಯ. ಯಜಮಾನನ ಆದೇಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಂದಿಸುವುದರಿಂದ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿ ಶೈಲಿಗಳು ಗೌಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಸರಳರೇಖೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಾಗಲಿ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಕರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಲಲಿತ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಜಾತಿಯೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿದ್ದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸುಗಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ವಸತಿ ಯೋಗ್ಯವಾಸ್ತುವನ್ನು ಸೈಂಧವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾಹಿತಿಯ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಹರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮಹೆಂಜೊದಾರೋ ನಗರಗಳ ರಚನೆ, ಕಟ್ಟಡಗಳು ರಚನೆ, ಹಾದಿ ಬೀದಿಗಳು, ಜನರ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯನ್ನೂ ಲೌಕಿಕ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆಯಾದರೂ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನ ದೃಷ್ಟಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು, ಜನರ ಭಾವ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂದಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.[5]

ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುವ ಹರ್ಮ್ಯ, ಸೌಧ, ರಾಜ ಗೃಹಗಳ ನಂತರ, ಭರತನ ನಾಟ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ರಂಗಮಂಟಪ ರಚನೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲ ವಾಸ್ತು ವಿವರಣೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ದೇವಾಲಯ ರಚನೆ, ಅರಮನೆ ಅಥವಾ ರಾಜ ಗೃಹ ರಚನೆ, ದೇವತಾಮೂರ್ತಿ ರಚನೆ, ಸರ್ವಜನೋಪಯೋಗಿ ಗೃಹಗಳು, ಬಾವಿ, ಪುಷ್ಕರಿಣಿಗಳ ರಚನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಶುಕ್ರನೀತಿ ಗ್ರಂಥವು ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಬಾವಿಗಳ ತೋಡಿಸುವಿಕೆ, ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮುಂತಾದವು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವರು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ, ಸತ್ಕಾರ್ಯವೆಂದೂ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೂ ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುವ ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿರುವ ಈ ಸಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಶಾಸನಗಳೂ ಸತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಅಳಿದುಳಿದಿರುವುದು ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳೇ. ಇವು ಕಲಾ ಮೌಲ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಾಸ್ತು ಎನ್ನಿಸಿವೆ. ವಾಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ರಚನೆಯನ್ನೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದು ದೇವಾಲಯ ರಚನೆಯೇ ವಾಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರವೆನ್ನಿಸಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ವಾಸ್ತು ವಿದ್ಯೆಯೆಂದೂ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪವೆಂದೂ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವುದುಂಟು. ಚತುಷಷ್ಠಿ ಕಲೆಗಳ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ವಿದ್ಯೆಯೂ, ದಾರುಕರ್ಮವೂ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭರತನ ನಾಟ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಂಟಪ ರಚನೆಯೊಂದಿಗೆ, ದಾರು ಕರ್ಮವೂ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ವಾಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಬ್ದಕೋಶದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಡಾ|| ಪಿ.ಕೆ. ಆಚಾರ್ಯರು ವಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ ಪದಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳೆಂಬಂತೆ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಶುಕ್ರನೀತಿ ಗ್ರಂಥವು ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಮೂರ್ತಿ ರಚನೆಯನ್ನು ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದಡಿಯಲ್ಲಿ

4 ಕೆ.ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ : ಕೇವ್ ಟೆಂಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಪಲ್ಲವಾಸ್, ನವದೆಹಲಿ, ೧೯೬೪, ಪು. ೪೭ (ಮಹೇಂದ್ರ ವರ್ಮನ್-ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೮೦-೬೩೦)

5 ಕೆ. ಶಿವರಾಮಕಾರಂತ, ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ., ೧೯೭೫, ಪು. ೧೩

ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪ ಪದಗಳು ಖಚಿತಾರ್ಥಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಅಧ್ಯಯನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಭರತನು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸರ್ವಶಿಲ್ಪ ಪ್ರವರ್ತಕ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಸಂಪನ್ನಂ ಸರ್ವಶಿಲ್ಪ ಪ್ರವರ್ತಕ,
ನಾಟ್ಯಾಖ್ಯಂ ಪಂಚಮಂ ವೇದಂ ಸೇತಿಹಾಸಂ ಕರೋಮ್ಯಹಂ[6]

ನಾಟ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪ ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ರಸ, ಭಾವ, ಲೋಕ ಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ, ನೃತ್ಯ, ಗಾನ ರಂಗಮಂಟಪ ರಚನೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಶಿಲ್ಪವೆಂದೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಿದ್ದನ್ನು ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೆನ್ನುವ ಪದವನ್ನು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ನತಜ್ಞಾನಂ ನತಚ್ಛಿಲ್ಪಂ ನಸಾ ವಿದ್ಯಾ ನಸಾ ಕಲಾ
ನಾಸೌ ಯೋಗೋ ನತತ್ಕರ್ಮ ನಾಟ್ಯೇಽಸ್ಮಿನ್ ಯನ್ನದೃಶ್ಯತೇ
ಸರ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಶಿಲ್ಪಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ವಿವಿಧಾನಿಚ
ಅಸ್ಮಿನ್ ನಾಟ್ಯೇ ಸಮೇತಾನಿ ತಸ್ಮಾದೇತನ್ಮಯಾಕೃತಂ[7]

ಭಾರತೀಯ ವಾಸ್ತು, ಮೂರ್ತಿ, ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೇ ಗುರುತಿಸುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ರಚನೆ, ತಾಳಮಾನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದುಂಟು. ಪ್ರೊ॥ ಫಣೀಂದ್ರನಾಥ್ ಬೋಸ್‌ರವರು "ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲ ತತ್ವ"ಗಳನ್ನು[3] ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿಲ್ಪವೆನ್ನುವ ಪದದ ಅರ್ಥ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪವೆಂದೇ ರೂಢಿಗತವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ಖಚಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. "ಶಿಲ್ಪಂ ಕರ್ಮ ಕಲಾಧಿಕಂ" ಇದು ಅಮರಕೋಶದ ವಿವರಣೆ. ಶಿಲ್ಪವು ಕರ್ತೃವಿನ ಅಧಿಕ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದನ್ನು ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಣಿತಿಯುಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

"ಶಿಲ್ಪ ಶಬ್ದಸ್ತು ಶೀಲ ಸಮಾಧೌ ಇತಿ ಧಾತೋರ್ಮರಸಃ
ಸಮಾಧಾನ ಕಾರಕಂ ವಸ್ತು ಜಾತಮಿತಿ"[9]

ಶಿಲ್ಪ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಭಾವವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಸದಭಿರುಚಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕಲೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಶಿಲ್ಪವೆಂದೂ "ಕರ್ಮ ಕಲಾಧಿಕ್ಯ"ವೆಂದೂ ಅಮರ ಸಿಂಹನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈಗ ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರ, ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ವಾಸ್ತುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೂಲಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದೇ ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರ. ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪವೆಂದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಣಿತಿಯುಳ್ಳ

---

6 ಕೆ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿ, (ಅನು) : ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೭೭ ; ಅ. ೧, ಶ್ಲೋ. ೧೫, ಪು. ೩
7 ಅದೇ, ಅ ೧, ಶ್ಲೋ-೧೧೭,೧೧೮, ಪು. ೨೨
8 ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ, ದೆಹಲಿ, ೧೯೭೬, ಪು. ೮
9 ಕಾಶ್ಯಪ ಶಿಲ್ಪ, ಉಪೋದ್ಘಾತ, ಪು. ೨

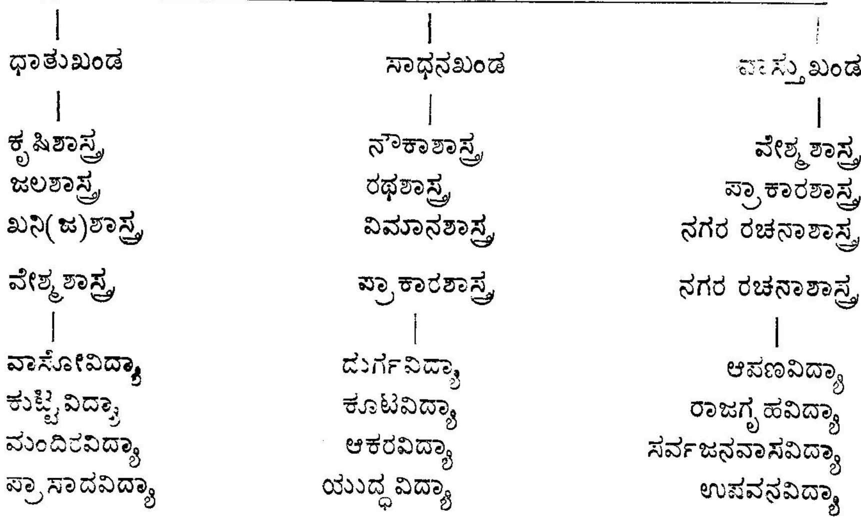
ಭಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಕೂಡಿದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಾಸ್ತುವಿವರಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಾಸ್ತುವೆನ್ನುವಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತು, ಪ್ರತಿಮಾ ಲಕ್ಷಣ, ಚಿತ್ರರಚನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಬರಹಗಳು, ಗ್ರಂಥಗಳು ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವೆನ್ನಿಸಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವು ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವೆನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ Science ಮತ್ತು tecnology ಎರಡೂ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪ ಪದಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಧ್ವನಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಭೃಗುವಿನ ಶಿಲ್ಪ ಲಕ್ಷಣದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಧರಭಾಸ್ಕರ ವರ್ಣೇಕರ್‌ರವರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಾನಾ ವಿಧಾನ ವಾಸ್ತೂನಾಂ ಯಂತ್ರಾಣಾಂ
ಕಲ್ಪ ಸಂಪದಾಂ
ಧಾತೂ ನಾಂ ಸಾಧನಾಂಚ ವಾಸ್ತೂನಾಂ
ಶಿಲ್ಪ ಸಂಜ್ಞಿತಂ[10]

ಶಿಲ್ಪ ಸಂಬಂಧೀ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲೋಸುಗ, ವಿದ್ವಾಂಸರು ನೀಡಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ :

ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ

ಅಪರಾಜಿತ ಪೃಚ್ಛಾ ಗ್ರಂಥವು ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸಿದ್ದು, ಧಾರಾಗೃಹ, ಕ್ರೀಡಾಗೃಹ, ಉದ್ಯಾನ, ವಿಹಾರ ಭೂಮಿ, ಕ್ರೀಡಾಭೂಮಿ, ಜಲೋದ್ಯಾನ, ಜಲವೇಶ್ಮ, ಲತಾಗೃಹ, ಲತಾಮಂಟಪ, ವಾಪಿ, ಕೂಪ, ತಟಾಕ ಜಲಾಶಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಅಶ್ವಶಾಲಾ, ಗಜಶಾಲಾ, ರಾಜಗೃಹ, ಏಕಶಾಲಾ, ದ್ವಿಶಾಲಾ, ತ್ರಿಶಾಲಾ, ಚತುಶ್ಶಾಲಾ ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳ ಶೈಲಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಾದ ರಚನೆಯೂ, ಪ್ರತಿಮಾ ಲಕ್ಷಣವೂ, ಚೈತ್ರರೇಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

---

10 ಬಿ.ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್ (ಅನು) : ಭಾರತೀಯವಿದ್ಯೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೮೭, ಪು. ೧೨೧ (ನೆರವು : ಕ.ವೆಂ. ರಾಜಗೋಪಾಲ)

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದಿದ್ದವು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರೂ ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ದೇವಾಲಯ-ಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಶತ ಶತಮಾನಗಳ ಇತಿಹಾಸವುಳ್ಳ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದು ಹಲವಾರು ಶೈಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿರಿಸಿದ್ದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲಾಪೂರ್ಣ ಸಂಪತ್ತು ಅಚ್ಚರಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಹತ್ತೊಂಬ-ತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುವಿಗೆ ಸಂಬಧಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ರಾಂರಾಜ್ ಮೊದಲಿಗರು. ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಪ್ರಬಂಧವೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದು, ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ: "I only Propose to write a short but Comprehensive essay on Indian architecture from the materials. I may be able to collect ; to which I shall Perhaps add some descriptions of a few temples and Porticos, Principally taken from the Carnatic with corresponding designs.'[11]

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಾಲುಗಳು ರಾಂರಾಜ್‌ರವರು ರಿಚರ್ಡ್‌ಕ್ಲಾರ್ಕ್ ಮಹಾಶಯನಿಗೆ ೧೮೨೪ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪತ್ರದ ಒಕ್ಕಣೆಯಾಗಿದೆ. ರಾಂರಾಜ್‌ರವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತದ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೇಟಿವ್ ಜಡ್ಜ್ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಪ್ರಬಂಧದ ವಿವರಣೆಗಳು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು, ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕರ್ನಾಟಕ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಂರಾಜ್‌ರವರ ಅಧ್ಯಯನದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಆಚರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಹಾದಿ ಮುಂದಿನ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುವುದು : "To Collect these remains from far and near ; to read collect and Comprehend them, with the terms and phrasiology of the science, was no ordinary undertaking ; the assistance of the artist on the one hand' of philologists on the other ; Corraboration by reference to existing edifices, and the ability to exhibit the result at length deduced in the technical and scientific language...."[12]

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಅಧ್ಯಯನ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು, ಅಂದು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಅರಸರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೮೬೨ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಗೌರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಕನ್ನಿಜ್ ಮಹಾಶಯನು ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವ ಅಥವಾ ದಾಖಲಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ :

"What is aimed at is an accurate description illustrated by plan, measurements drawings and photographs, and by copies of inscriptions, of such remains as most deserve notice with the history of them so far as they may be traceable and a record of traditions that

11 ಎಸ್ಸೆ ಆನ್ ದಿ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್ ಆಫ್ ಹಿಂದೂಸ್, ವಾರಣಾಸಿ, ೧೯೭೨, ಪು. xiv

12 ಅದೇ, ಪು. v

ಒಪ್ಪೋಲೆ

ಪುಟ	ತಪ್ಪು	ಸರಿ
೫೩	ವಾಸ್ತುನಿ	ವಾಸ್ತೂನಿ
	ಪ್ರಾಣಿನೋತೇತಿ	ಪ್ರಾಣಿನೋತ್ರೇತಿ
	ಮಂಡನ ಪಟ್ಟು	ಮಂದಗ ಪಟ್ಟು
ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ	ಅಷ್ಟೆ	ಅಷ್ಟೆ
೫೪	ವಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರ	ವಾಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರ
೫೫	ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ 8 ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬೇಕು	
	ಧಾತೋರ್ಮರಸಃ	ಧಾತೋರ್ಮನಸಃ
೫೬	ಲಾರ್ಡ್ ಕನ್ನಿನ್	ಲಾರ್ಡ್ ಕನ್ನಿಂಗ್
೫೭	ಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಕ್ರೂರಿಜ್	ಸ್ಟೆಲ್ಲಾ ಕ್ರಾಂರಿಚ್
	ಸ್ಥಾಪಯೇತ್ ಸ್ಥಿರಂ	ಸ್ಥಾಪಯೇತ್ ಸ್ಥಿರಂ8
	ನಿಷ್ಟೋನಮೋ ಭವೇತ್	ನಿಷ್ಟೋನರೋ ಭವೇತ್
೫೮	ಗರ್ಭ ದೇಹಂ	ಗರ್ಭಗೇಹಂ
	ನಾನಿಕಾ	ನಾಸಿಕಾ
ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ	ಅಸವಾರಿ	ಅಸೂರಿ

are preserved regarding them, Further that of investigating and placing on record, for the instruction of future generation....''[13]

ಜೇಮ್ಸ್ ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್‌ರವರ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಅಂಡ್ ಇಂಡೋನೇಷಿಯನ್ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್ ಪ್ರಕಟವಾದದ್ದು ೧೮೭೬ರಲ್ಲಿ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಗಳ ಸಮಗ್ರ ನೋಟವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದು, ಈ ರೀತಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ಮುಂದುವರೆಯಲು ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಫರ್ಗ್ಯುಸನ್ ಆರಂಭಿಸಿದ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಹೆನ್ರಿಕಜಿನ್ಸ್, ಜೇಮ್ಸ್ ಬರ್ಗೆಸ್, ಪರ್ಸಿಬ್ರೌನ್, ಬೆಂಜಮಿನ್ ರೋಲಾಂಡ್, ಜೆ. ಸಿ. ಹರ್ಲೆ ಮುಂತಾದವರು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು.

ರಾಂರಾಜ್ ಕೈಗೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಸ್ಟೆಲ್ಲಾಕ್ರೂರಿಜ್‌ರವರು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ವಾಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅವುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಮತ್ತಷ್ಟು ದೇಶೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಧ್ಯಯನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದ್ದು ಕೆ. ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್, ಟಿ. ವಿ. ಮಹಾಲಿಂಗಂ, ಕೆ. ವಿ. ಸೌಂದರರಾಜನ್ ಮುಂತಾದವರು ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರರೀತ್ಯಾ ಗುರುತಿಸಿದರು. ಪಿ. ಕೆ. ಆಚಾರ್ಯರವರಿಂದ ಮಾನಸಾರ ಗ್ರಂಥದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧ್ಯಯನವೂ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಕೆಲವು ದೇಶೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಔತ್ತರೇಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಟೀಕೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತಿನ ಪಿ. ವಿ. ಸೋಂಪುರ ಪ್ರಮುಖರು. ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇಶೀಯ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿಗಳೇ ಮಹತ್ವದ್ದೆನಿಸಿದ್ದು, ಭಾರತೀಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಾಸ್ತುವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದ್ದು ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ವಾಸ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳಂತೆ ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್ ರಚಿಸಿದ ವಾಸ್ತು ಗ್ರಂಥವು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೊಂದು ದಾರಿದೀಪ. ದೇಶಕೋಶಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾದರೂ ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್ ಗುರುತಿಸುವ ವಿಚಾರಗಳು ಆದರಣೀಯ.

"ಸ್ಥಪತಿಃ ಸ್ಥಾಪಯೇತ್ ಸ್ಥಿರಂ"

ಇದು ಮಯಮತೋಕ್ತಿ[14]

ಈ ಒಕ್ಕಣೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಸ್ವರೂಪವೂ, ಸ್ಥಪತಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸ್ಥಪತಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಈ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷಣಾಯುಕ್ತಾರ್ಥೆ ಶಾಸ್ತ್ರ

ನಿಷ್ಪ್ರೋನಮೋ ಭವೇತ್[15]

ಎಂದು ಸಮರಾಂಗಣ ಸೂತ್ರಧಾರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಪತಿಯು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಾರ, ಸಾಮುದ್ರ, ಗಣಿತ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಛಂದ(ಸ್ಸ ?), ಶಿಲ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇವನಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್ಸನ ಪ್ರಕಾರ, ವಾಸ್ತುರಚನಾಕಾರ (Architect) ನಿಗೆ, ಇತಿಹಾಸ, ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಂಗೀತ, ಔಷಧಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳೂ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು.[16]

'Architect' ಎಂದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಿಯೇ. ಶಿಲ್ಪಿ ಎಂದಲ್ಲಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತಿಯುಳ್ಳವನು. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಪರಿಣಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವಾಗ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೂದಲೆಳೆಯಷ್ಟಾಗುವುದುಂಟು. ಇವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವೂ ಹೌದು. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವ ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್ಸನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೋಡೋಣ: "Knowledge is the child of practice and theory. Practice is the continuous and regular excercise of employment where manual

13. ಮುಲ್ಕರಾಜ್ ಆನಂದ್ (ಸಂ.): ಇನ್‌ಪ್ರೈಸ್ ಆಫ್ ಐಹೊಳೆ, ಬಾದಾಮಿ, ಮಹಾಕೂಟ, ಪಟ್ಟದಕಲ್, ಮಾರ್ಗ್ ಸಂಪುಟ, ೧೯೭೮; ಜಾಹೀರಾತು ಪುಟಗಳ ಆರಂಭ.
14. ಬ್ರೂನೋ ಡಗೆನ್ಸ್ (ಅನು): ಮಯಮತ, ನವದೆಹಲಿ, ೧೯೮೫ ಪು. x
15. ವಿ. ಎಸ್. ಆಗರ್‌ವಾಲ್ (ಸಂ.); ಸಮರಾಂಗಣ ಸೂತ್ರಧಾರ, ಬರೋಡಾ, ೧೯೬೬; ಅ. ೪೪, ಶ್ಲೋ. ೨, ಪು. ೨೪೬.
16. ಮೋರಿಸ್‌ಹಿಕ್ಕಿ ಮಾರ್ಗನ್ (ಅನು.): ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್-ದಿ ಟೆನ್ ಬುಕ್ಸ್ ಆನ್ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್, ೧೯೬೦, ಪು. ೧೫.

work is done with any necessary material according to the design of a drawing. Theory, on the other hand the productions of dexterity on the principles of proportions''[17]

ದೇವಾಲಯುವೇ ಭಗವಂತನ ಶರೀರವೆಂದೂ ಶರೀರದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ದೇವಾಲಯುದ ಭಾಗಗಳೂ ಸಮೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ :

ಗರ್ಭದೇಹಂ ಶಿರಃಪ್ರೋಕ್ತಂ ಶಿಖಾಶಿಖರ ಮುಚ್ಯತೇ
ನಾನಿತಾ ಶುಕನಾಸೀ ಸ್ಯಾತ್ ಅಂತರಲಾಂಗಲಂಸ್ತ್ರುತು
ಮಂಟಪಂ ದೇಹಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಪ್ರಾಕಾರಃ ಕರಉಚ್ಯತೇ
ಗೋಪುರಂಪಾದ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ದೇವಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಕಥ್ಯತೇ

ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್ಸನ ವಾಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಮಾನವ ಶರೀರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ಅಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.[19]

ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನಿತರ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದಂತೆ ಈ ಅಂಶಗಳೂ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವ.

○

17. ಅದೇ
18. ಆಸವಾರಿ (ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್ಯ; ಮತ್ತು ತಿರುಪತಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್ಯ; ಭರತಖಂಡದ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೭೭೮, ಪು. ೩೭
19. ವಿಟ್ರೂವಿಯಸ್-ದಿ ಟೆನ್ ಬುಕ್ಸ್ ಆನ್ ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಚರ್, ಪು. ೧೪.